

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ЯК ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ ПОДРУЖНИХ ВЗАЄМИН У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Магдисюк Людмила Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та психодіагностики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-5304-933X>
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204591564>
<https://www.researchgate.net/profile/Liudmyla-Mahdysiuk>

Федоренко Раїса Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та психодіагностики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-7905-6474>

Магдисюк Денис Едуардович,

здобувач третього рівня вищої освіти факультету психології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0009-0003-5249-0021>

Сімейне життя є одним із найважливіших аспектів життєдіяльності людини, що забезпечує не лише соціальну стабільність, але й психологічну реалізацію особистості. У сучасних умовах трансформації соціальних норм, зміни гендерних ролей та моделей поведінки особливої актуальності набуває проблема формування уявлень про шлюб і сім'ю серед молоді. Психологи наголошують, що емоційна компетентність, індивідуальні уявлення про сімейні ролі, обов'язки та очікування виступають фундаментом для побудови подружніх стосунків. Формування таких уявлень відбувається під впливом сімейного досвіду, культурних зразків, медіа, а також особистісних цінностей і рівня емоційної зрілості. Відповідно, аналіз уявлень про сімейне життя серед сучасної молоді є важливим для розуміння механізмів становлення майбутніх подружніх взаємин.

Підтверджено, що позитивну орієнтацію молоді на шлюб та сім'ю забезпечує повна батьківська сім'я зі сприятливим психологічним та емоційним кліматом. У неповних сім'ях значно збільшується вірогідність майбутнього розлучення дітей, оскільки формування орієнтацій на шлюб та сім'ю ускладнюється внаслідок деформації рольової соціалізації. Партнери, що в дитинстві пережили розлучення батьків, частіше відчують труднощі у збереженні власної сім'ї; вони є більш схильними до внутрішньосімейних конфліктів і менше цінують традиційну сім'ю, ніж діти з повних сімей. Варто зауважити, що серед партнерів, які перебувають у повторному шлюбі, ініціатива щодо готовності до розірвання подружніх стосунків виявлена вищою серед жінок. На формування індивідуальних уявлень про подружнє життя і ставлення до партнера значний вплив має сиблінгова позиція у батьківській сім'ї. Психопросвітницькі програми, спрямовані на формування усвідомлених уявлень про шлюб та емоційну компетентність, можуть сприяти зміцненню сімейних взаємин у молоді.

Досліджені та описані індивідуальні уявлення про сімейний побут як чинник становлення подружніх взаємин чоловіків і жінок; встановлено на емпіричному рівні вплив батьківської родини та стосунків між її членами на формування індивідуальних уявлень про подружнє співжиття.

Ключові слова: емоційна компетентність, сімейні ролі, індивідуальні уявлення, сімейне життя, подружні стосунки, сучасна молодь.

Mahdysyuk Ludmila, Fedorenko Raisa, Mahdysyuk Denis. Features of emotional competence and individual perceptions of family life as factors in the formation of friendly relationships in modern youth

Family life is one of the most important aspects of human life, ensuring not only social stability, but also psychological realization of the individual. In modern conditions of transformation of social norms, changes in gender roles and behavioral patterns, the problem of forming ideas about marriage and family among young people becomes particularly relevant. Psychologists emphasize that emotional competence, individual perceptions of family roles, responsibilities, and expectations, serve as the foundation for building marital relationships. The formation of such perceptions occurs under the influence of family experience, cultural models, the media, as well as personal values and the level of emotional maturity. Accordingly, the analysis of ideas about family life among modern youth is important for understanding the mechanisms of formation of future marital relationships.

It has been confirmed that a positive orientation of young people towards marriage and family is ensured by a complete parental family with a favorable psychological and emotional climate.

In single-parent families, the likelihood of future divorce of children increases significantly, since the formation of orientations towards marriage and family is complicated due to the deformation of role socialization. Partners who experienced parental divorce in childhood are more likely to experience difficulties in maintaining their own family; they are more prone to intra-family conflicts and value the traditional family less than children from intact families.

The formation of individual ideas about married life and attitudes towards a partner is significantly influenced by the position of a brother/sister in the parental family. Psychoeducational programs aimed at forming conscious ideas about marriage and emotional competence can contribute to strengthening family relationships in young people.

Individual ideas about family life as a factor in the formation of marital relations between men and women are investigated and described; the influence of the paternal family and the relations between its members on the formation of individual ideas about marital cohabitation is established at the empirical level.

Key words: *emotional competence, family roles, individual perceptions, family life, marital relations, modern youth.*

Постановка проблеми. У періоди соціально-економічної нестабільності, подібні до нинішніх умов в Україні, коли суспільні норми та цінності перебувають у стані кризи, особливо помітним стає послаблення сімейних зв'язків. Родини втрачають стійкість, стають менш надійними та короткотривалими. Такі процеси неминуче призводять до моральної й особистісної деградації людини, появи дезадаптації, деструктивних форм поведінки та розмиття етичних орієнтирів, які часто підмінюються викривленими уявленнями. Водночас саме сім'я є тим базовим середовищем, у якому формується гармонійна особистість, і саме вона визначає моделі подальших життєвих і міжособистісних стосунків, зокрема у шлюбі та вихованні дітей [1; 2].

Метою дослідження є аналіз психологічної проблеми індивідуальних уявлень про сімейне життя та емоційної компетентності як фактора становлення подружніх взаємин у сучасній молоді.

Результати дослідження. Сучасна українська сім'я переживає зміни, які

одними дослідниками визначаються як криза, іншими – як соціально-культурологічна трансформація історичного феномену малої групи. Нині ці процеси розгортаються на фоні глибоких системних змін, які зачепили всі рівні суспільства: від поведінки окремих членів і малих груп до його ціннісно-культурних основ [3].

Емоційна компетентність та індивідуальні уявлення про сімейне життя є ключовими факторами становлення подружніх стосунків у сучасній молоді. Емоційна компетентність, що включає знання, вміння та навички для обробки емоційної інформації, допомагає будувати гармонійні взаємини. Своєю чергою уявлення про сімейне життя, що формуються під впливом індивідуальних особливостей, визначають бачення ролі та обов'язків у сім'ї [4].

Теоретико-методологічну основу дослідження сім'ї та батьківства становили публікації зарубіжних і вітчизняних психологів, педагогів та соціологів, таких як: С. Гудман, Л. Давідофф, К. Кволс, Дж. Келлі, Р. Кемпбелл, Л. Поллок, М. Янг,

М. Мушкевич, Л. Магдисюк, В. Постовий, І. Трубавіна, Р. Федоренко, Т. Шеляг та ін.; особливості виховання дітей в українській традиційній сім'ї досліджували О. Вишневський, В. Постовий [5].

Нині спостерігається зростання суспільного інтересу до проблематики формування та розвитку сучасної сім'ї [3]. Така потреба зумовлена поширенням дисгармонійних шлюбів, збільшенням кількості розлучень, неусвідомленими мотивами створення подружніх союзів, поширенням ранніх шлюбів і народженням дітей поза ними. Зростає частка неповних родин, спостерігається розрив у вікових межах вступу в шлюб, а також ціннісна невідповідність між подружжям. Усе це провокує виникнення сімейних конфліктів і напруження, що призводить до невротизації особистості, втрати авторитету традиційної сім'ї, поширення розлучень і поступової заміни родинного виховання громадським. При цьому помітно, що соціально зумовлені батьківські ролі деградують швидше, ніж материнські, які мають глибші біологічні основи [6].

Сучасні зміни у соціокультурному середовищі призводять до загострення суперечностей між сімейними та позасімейними відносинами, що все частіше характеризується як ціннісна криза інституту сім'ї. Водночас моделі соціальних, економічних і політичних взаємин у суспільстві формуються під впливом родинного досвіду, адже саме у сім'ї закладаються базові стереотипи й поведінкові установки, зумовлені характером внутрішньосімейних стосунків [7].

Для сучасної молоді сім'я залишається однією з найвищих життєвих цінностей. Така пріоритетність пояснюється універсальністю самої ідеї сім'ї, специфікою вікового розвитку та соціального становища молоді: залежність від батьківського середовища поєднується з орієнтацією на створення власної гармонійної родини. Крім того, приклад старшого покоління, для якого сім'я в періоди соціально-економічних криз була психологічною опорою, посилює значення родинних цінностей у світогляді молодих людей [5].

Дослідники визначають низку чинників, що впливають на формування уявлень людини про майбутнього шлюбного парт-

нера. Серед них важливу роль відіграють батьківський приклад, перші соціальні навички, набуті в родині, дитячому колективі чи школі, ранні емоційні та еротичні переживання, а також певні спадкові особливості. Мати й батько суттєво впливають на становлення сімейних і статево-рольових орієнтацій майбутніх чоловіків і жінок, тоді як наявність братів і сестер та характер стосунків із ними часто визначають рівень готовності до подружнього життя. Питання статево-рольової ідентифікації ґрунтовно досліджували такі вчені, як: З. Фрейд, К. Абрахам, К.-Г. Юнг, Е. Джонс, Ш. Ференці, О. Кікінежді, Т. Петровська, В. Возняк, Р. Федоренко та інші [4].

Таким чином, модель подружніх взаємин значною мірою повторює характер стосунків у батьківській сім'ї та досвід емоційних зв'язків у дитинстві. Якщо ж у родині переважали конфлікти, що не доходили до розриву, але супроводжувалися напруженими стосунками, діти часто сприймали такі ситуації як приклад того, як не слід будувати сім'ю, і в дорослому житті намагалися уникати подібних моделей поведінки. Водночас, коли суперечності між батьками досягали крайньої межі та ставали руйнівними для обох, розлучення могло бути більш сприятливим рішенням для психологічного благополуччя дітей, ніж збереження конфліктного шлюбу [5].

Як зазначає німецька дослідниця сімейної психології Лінда Анзорг, молоді люди, які засвоїли негативні поведінкові моделі своїх батьків, часто стикаються з більшими труднощами в особистому житті. Їхній шлюбний шлях нерідко починається з необхідності «переучування» – подолання хибних установок і звичок, перш ніж вони зможуть досягнути справжнього мистецтва спільного життя. Такий процес потребує значних внутрішніх ресурсів як від самої людини, так і від її соціального оточення. Попри прагнення більшості батьків виховати дітей «готовими до життя», на практиці часто трапляється протилежне – багато хто отримує проблемний старт через дисгармонійні моделі, засвоєні в дитинстві [2; 5].

Результати досліджень свідчать, що діти, які виростили у повних родинних із гармонійними стосунками між батьками, зазвичай сприймають сімейне середовище

як безпечне і стабільне, із низьким рівнем конфліктності. Водночас у більшості сімей відсутнє цілеспрямоване виховання у дітей уявлень про ідеальне подружжя чи формування відповідних ціннісних орієнтацій [3]. Здебільшого батьки передають лише базові життєві навички, необхідні для побутового співіснування, приділяючи менше уваги розвитку емоційної зрілості, взаємної підтримки та глибокого розуміння партнера. При цьому турбота про близьку людину часто трактується суто практично – як виконання побутових обов'язків або матеріальне забезпечення, що знижує потенційну якість майбутніх подружніх взаємин.

Результати наукових досліджень показують, що більшість батьків прагнуть сформуванню у своїх дітей риси, які, на їхню думку, допоможуть побудувати гармонійне сімейне життя. Насамперед це працьовитість, господарність, відповідальність, вміння піклуватися про дітей, здатність до компромісу та фінансова самостійність. Старше покоління вважає, що саме ці якості забезпечують стабільність, тривалість і відносну безконфліктність подружніх стосунків [4]. Щодо очікувань від майбутнього чоловіка чи дружини своїх дітей, батьки зазвичай виділяють любов і щире ставлення до партнера, відповідальність, працелюбність і вміння вести господарство.

Згідно з концепцією дублювання якостей братів і сестер, людина часто несвідомо переносить досвід стосунків із сиблінгами у власне подружнє життя. Найміцніші та найстабільніші шлюби спостерігаються тоді, коли взаємини між подружжям вибудовуються на основі комплементарності: наприклад, коли чоловік у дитинстві мав молодшу сестру, а дружина – старшого брата. Менш гармонійними виявляються шлюби, де партнери займали подібні позиції у сім'ї (обоє були старшими дітьми або не мали братів і сестер). У таких випадках у стосунках може бракувати природного балансу ролей.

Особливу групу становлять одинаки, які не мали досвіду сиблінгової взаємодії, тому їхнє уявлення про сімейні ролі здебільшого формується виключно на основі спостереження за батьківськими взаєминами [4].

Гармонія сімейного життя батьків має й інші наслідки для майбутнього сімейного життя дітей. Установлено, що молоді пари, які позитивно оцінили шлюб своїх батьків, проявляють у взаєминах з членами своєї сім'ї більше толерантності, злагоди та розуміння. Отож, шлюбним партнерам, сімейне життя яких склалося благополучно, батьки дали наочний приклад того, як повинне будуватися спільне життя чоловіка й дружини [5].

Таким чином, проблема дослідження батьківських образів у детермінації і розвитку подружніх стосунків чоловіка і жінки полягає в її недостатній вивченості, відсутності єдиної точки зору про те, що батьківські образи виступають як причина або як наслідок проблем у подружніх стосунках дорослих сина або дочки.

Аналіз результатів дослідження.

Увагу вчених привертають такі проблеми, як розподіл ролей у родині, особливості сприйняття подружжям один одного, взаємини дітей і батьків. Не менш важливим і актуальним є вивчення особливостей формування індивідуальних уявлень про сімейне життя у чоловіків і жінок, що і лягло в основу нашого дослідження.

Вибірка дослідження становила $N = 100$ осіб віком 20–30 років (50 чоловіків і 50 жінок), які перебувають у стосунках або на етапі планування шлюбу. У 12 осіб чоловічої статі та 18 осіб жіночої статі наявний розірваний перший шлюб. Процедура: дослідження проводилось індивідуально в онлайн-форматі; статистичний аналіз включав описові показники, кореляційний аналіз та факторний аналіз.

Для реалізації поставлених завдань було проведено комплекс психодіагностичних методів та методик: «Шкала уявлень про сімейні ролі» (О. Волкова); Опитувальник «Ставлення до шлюбу» (модифікація О. Кулачковської); Опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД, А. Волкова); Братсько-сестринський опитувальник (S. Graham-Bermann, S. Culter); авторське напівструктуроване інтерв'ю «Образ моєї майбутньої сім'ї».

Теоретичне опрацювання наукових джерел та проведене комплексне дослідження засвідчили, що більшість молодих людей мають позитивне ставлення до сімейного життя, однак характеризуються

суперечливими уявленнями про розподіл ролей у шлюбі. Близько 62 % респондентів схильються до партнерської моделі сім'ї, 25 % – до традиційної, а 13 % демонструють невизначеність у сімейних ролях.

Було виявлено, що рівень емоційної зрілості та сформованість уявлень про взаємну підтримку значно корелюють із готовністю до шлюбу ($r = 0.56, p < 0.01$).

Також спостерігається зв'язок між уявленнями про комунікацію у парі та рівнем очікуваної задоволеності стосунками ($r = 0.48, p < 0.01$).

Жінки частіше орієнтуються на емоційну близькість, тоді як чоловіки – на матеріальну стабільність і відповідальність.

Результати свідчать, що індивідуальні уявлення про сімейні ролі, відповідальність та емоційно-комунікативну сферу визначають характер майбутніх подружніх взаємин, їхню стабільність і рівень задоволеності.

Виявлено, що молодь зі зрілими, узгодженими уявленнями про сімейне життя демонструє вищу готовність до партнерства та ефективнішу комунікацію у стосунках.

Результати вивчення стосунків з братами та сестрами у батьківській сім'ї показали, що значна частина досліджуваних хотіла б бачити у партнері риси і якості брата чи сестри. Разом із тим виявлені родини, у яких партнери категорично заперечують бажання ідентифікувати партнера із братом чи сестрою. Очевидно, це є свідченням некомплементарних сиблінгових позицій, що у подружньому житті може переноситись на створення конфліктних ситуацій на ґрунті прояву лідерства. При цьому порівняльна характеристика сиблінгової позиції у повних і неповних сім'ях виявила високі показники шлюбозрозумної ситуації серед чоловіків і жінок, що були єдиною дитиною у сім'ї.

У чоловіків, які перебувають у повторному шлюбі чи планують створити сім'ю повторно, високі показники виявлені по сиблінговій позиції старшого у сім'ї, що, на нашу думку, є свідченням сформованого в батьківській сім'ї бажання самостійно приймати рішення за себе і за інших, діяти самотужки, при цьому вони з дитинства схильні вимагати підкорення інших.

У жінок, навпаки, картина протилежна: найвищі показники сиблінгової позиції старшої у сім'ї виявлені у жінок, які перебувають у першому шлюбі. Це, вважаємо, стверджує, що жінки з батьківської родини відчувають відповідальність за себе і за інших, бажання піклуватись про тих, хто їх оточує, в тому числі проявляють значну турботу про партнера.

Варто зауважити, що сиблінгова позиція середнього у сім'ї виявилась найвищою у партнерів з повторних шлюбів і набрала достатньо високих показників у подружжів, що перебувають у першому шлюбі чи планують створити сім'ю з наявним партнером.

Отримані результати підтверджують, що індивідуальні уявлення про сімейне життя виступають ключовим фактором у процесі становлення подружніх взаємин у молоді. Молоді люди, які мають чіткі уявлення про сімейні ролі, демонструють більш узгоджені очікування від партнера та кращу здатність до компромісу.

Це узгоджується з дослідженнями вітчизняних науковців, які показали, що когнітивно-емоційна структура образу сім'ї визначає поведінкові патерни у шлюбі. З іншого боку, суперечливі або ідеалізовані уявлення можуть призводити до конфліктів і зниження задоволеності стосунками. Таким чином, розвиток зрілих уявлень про шлюб може бути одним із напрямів психологічного супроводу молоді у підготовці до сімейного життя [4].

Висновки. Одним із важливих факторів, які впливають на стабільність шлюбно-сімейних взаємин, є готовність до подружніх стосунків, розвиток емоційної компетентності у молоді та сформованість індивідуальних уявлень про подружні стосунки. Індивідуальні уявлення про сімейне життя формуються під впливом соціокультурних і сімейних чинників та визначають ставлення до шлюбу. Психологічна готовність до шлюбу пов'язана з адекватним сприйняттям партнера та сформованістю системи сімейних цінностей. Визначальна роль у процесі формування індивідуальних уявлень про сімейне життя належить батьківській сім'ї, при цьому вагомий вплив має ідентифікація себе з батьками однієї статі, зрілі уявлення про ролі й відповідальність у шлюбі сприяють розвитку гармонійних подружніх взаємин.

Таким чином, розвиток зрілих уявлень про шлюб може бути одним із напрямів психологічного супроводу молоді у підготовці до сімейного життя. Отримані в процесі проведення дослідження результати та зроблені висновки мають значну практичну цінність, оскільки можуть використовуватись практичними психологами з метою надання психологічної підтримки

і допомоги сім'ям, у яких існує відмінність поглядів та індивідуальних уявлень партнерів про подружні взаємини, про емоційну компетентність, а також у ході психологічного консультування сімей щодо налагодження успішних шлюбно-сімейних стосунків та надання допомоги подружжю у разі виявлення партнерської несумісності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Дучимінська Т. І., Магдисюк Л. І. Психологія молоді сім'ї : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 392 с.
2. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П. Психологія життєвих криз : навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 292 с.
3. Ткалич М. Гендерна психологія. Вид-тво «Академія». 2021. 248 с.
4. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 680 с.
5. Магдисюк Л. І. Особливості шлюбно-сімейних стосунків у залежності від подружнього стажу: діагностика та консультування : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 188 с.
6. Федоренко Р. П., Грицюк І.М., Магдисюк Л.І. Психологія сімейних взаємин : навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 344 с.
7. Meggi A., & Cohen R. Family values and marital expectations in young adults: A cross-cultural perspective. *Journal of Family Psychology*. 2022. 36(5). P. 612–620.

REFERENCES:

1. Fedorenko, R. P., Mushkevych, M. I., Duchyminska, T. I., Mahdysiuk, L. I. (2020). *Psykhologhiia molodoi sim'yi* [Psychology of a young family]: monohrafiia. Lutsk : Vezha-Druk. 392 s. [in Ukrainian].
2. Magdisyuk, L. I., Fedorenko, R. P. (2023). *Psihologiya zhittyevih kriz: navchalniy posibnyk* [Psychology of life crises: teaching manual]. Lutsk : Vezha-Druk, 292 s. [in Ukrainian].
3. Tkalych, M. (2021). *Henderna psykhologhiia* [Gender psychology]. Vyd-tvo "Akademiia". 248 s. [in Ukrainian].
4. Fedorenko, R. P. (2024). *Psykhologhiia sim'yi: navchalniy posibnyk* [Family psychology: manual]. Lutsk : Vezha-Druk, 2024. 680 s. [in Ukrainian].
5. Mahdysiuk, L. I. (2022). *Osoblyvosti shliubno-simeinykh stosunkiv u zalezhnosti vid podruzhnogo stazhu: diahnostryka ta konsultuvannia: monohrafiia* [Peculiarities of marital and family relations depending on marital experience: diagnosis and counseling]. Lutsk : Vezha-Druk, 188 s. [in Ukrainian].
6. Fedorenko, R. P., Hrytsiuk, I. M., Mahdysiuk, L. I. (2023). *Psykhologhiia simeinykh vzaiemyn* [Psychology of family relations]: navchalniy posibnyk. Lutsk: Vezha-Druk, 344 s. [in Ukrainian].
7. Meggi, A., & Cohen, R. (2022). Family values and marital expectations in young adults: A cross-cultural perspective. *Journal of Family Psychology*, 36(5), P. 612–620.

Дата надходження статті: 30.09.2025

Дата прийняття статті: 27.10.2025

Опубліковано: 21.11.2025